

Юрій С.І.,

доктор економічних наук,

Крисоватий А.І.,

кандидат економічних наук

ФІНАНСИ - ЩЕ ОДИН КРОК ДО ПІЗНАННЯ

Трансформація економічної системи України в контексті ринкових перетворень потребує пошуку оптимальних шляхів забезпечення фінансової стабілізації і стимулювання економічного зростання в суспільстві. Необхідність подолання кризових явищ, якими супроводжуються ринкові перетворення потребує розробки цілісної соціально-економічної доктрини держави, яка була б орієнтиром подальшого розвитку. Основою побудови такої доктрини винна бути фінансово-економічна наука, що має слугувати підвалинами формування відповідних напрямів структурних ринкових перетворень.

Українська фінансова наука перебуває в ембріонному стані. За винятком праць В.Л. *Андрущенко*, В.М. Федосова, О.Д. Василика, В.М. Суторміної майже відсутні фундаментальні дослідження із загальнотеоретичних проблем функціонування державних фінансів і особливо стрижневого питання — сутності самого явища "фінанси".

Фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві. Вони формують його життєздатність, його потенціал, забезпечуючи при цьому нормальне функціонування процесу розширеного відтворення та економічного зростання. Фінанси являють собою досить складне багатопланове суспільне явище, яке характеризується різними сутнісними ознаками та формами прояву. Вітчизняна фінансова думка ще не виробила єдиного підходу до розуміння сутності категорії "фінанси". Чи це система економічних відносин, чи це фонди і засоби, чи це процес створення і використання фондів фінансових ресурсів — поки що єдино наукової думки у нас не існує. Тому дослідження відповідного напрямку слід вважати актуальним завданням науки в умовах становлення ринкового господарства, де фінанси досягають свого найвищого розвитку і досконалості.

Приємно репрезентувати навчальний посібник "Фінанси", автор якого Опарін Валерій Михайлович уже більше десяти років проводить дослідження в царині фінансів як на мікрорівні, так і на рівні держави. Це видання можна вважати одним із перших ґрунтовних вітчизняних досліджень загальної теорії фінансів, написаним у відповідності з новітньою програмою базового курсу для вищих навчальних закладів з урахуванням основних напрямів економічної науки.

Оцінюючи стан розробки запропонованих проблем, слід наголосити, що дослідження за системністю, оригінальністю, глибиною висвітлення збагачує фінансову думку, дає змогу пізнати загальнотеоретичну сутність фінансів із позиції системного підходу. Йому притаманні певні елементи наукової новизни у підході до розуміння і характеристики суті фінансів. Насамперед це стосується виділеного поняття "фінансова модель", що характеризує сукупність фінансових відносин у суспільстві, їх організацію і форми, послідовність та пропорції розподілу і перерозподілу вартості створеного ВВП, співвідношення між доходами громадян, підприємств і держави й, відповідно, між індивідуальним та суспільним споживанням. Розглянуто фінансові суперечності, які виникають у

суспільстві, та способи їх розв'язання. За основу структуризації фінансів автор бере рівень економічної системи, що дало змогу чітко визначити склад фінансової системи, взаємозв'язок і співвідношення її сфер і ланок. Важливе значення для сприйняття суті фінансових відносин мають розроблені схеми фінансової діяльності та грошових потоків суб'єктів цих відносин.

Виклад матеріалу навчального посібника з допомогою таблиць і схем, а також уміле поєднання автором відповідних теоретичних положень із розглядом практичних аспектів функціонування державних фінансів в Україні роблять навчальне видання цінним внеском як у наукове дослідження загальної теорії фінансів, так і у підготовку фахівців, котрі повинні володіти базовими фінансовими знаннями.

Як правильно зазначає автор, основою фінансової науки є засвоєння її фундаментальних засад. Саме це визначає місце навчальної дисципліни "Фінанси" у системі економічної освіти. Фінансова теорія являє собою узагальнення сутнісних ознак фінансових відносин. У навчальному посібнику фінанси розглядаються як у відносно спрощеній, так і досить глобалізованій і водночас глибинній формах. Спрощене, побутове сприйняття фінансів пов'язане з грошовими відносинами та фінансовою діяльністю, що відображається у доходах і витратах окремих суб'єктів фінансових відносин. Глобалізація дає змогу створити цілісне уявлення про фінанси і фінансову систему як єдине ціле. Глобальна форма фінансів пов'язана з економічним інструментарієм втручання держави в процеси розширеного відтворення, розподілу і перерозподілу частини вартості національного продукту. Маючи об'єктивний характер, фінанси залежать від суб'єктивних дій держави. За допомогою фінансів і фінансової політики здійснюється регулюючий вплив на ринкові перетворення і процес розширеного відтворення. У структурному плані навчальний посібник складається із 7 розділів, що охоплюють 25 параграфів. Послідовність викладу навчального матеріалу дає змогу читачеві отримати комплексні уявлення як про необхідність, сутність і роль фінансів, так і про складові фінансової системи і фінансової політики. Перший розділ навчального посібника "Необхідність, сутність і роль фінансів" вміщує параграфи, які присвячені дослідженню природи категорії "фінанси та їх функції", аналізу моделей фінансових відносин у суспільстві та складових фінансово-кредитного механізму. Автор всебічно обґрунтовує характерні ознаки фінансів і фінансову модель ринкової економіки.

Другий розділ "Фінансова система" охоплює параграфи, в яких висвітлюються структура будови фінансової системи, її основні сфери і ланки, а також показуються напрями управління фінансовою системою. Позитивним моментом навчального посібника слід вважати трактування фінансів як досить складного суспільного явища, що охоплює широкую гаму різнобічних обмінно-розподільчих відносин, які відображаються в різноманітних грошових потоках.

За єдиної суті цих відносин автор виділяє окремі елементи, які мають свої характерні ознаки і особливості. Сукупність цих складових у навчальному посібнику визначається терміном "фінансова система".

Третій розділ "Фінанси підприємств" висвітлює децентралізований підхід до розуміння складової фінансової системи на мікрорівні — фінансів суб'єктів господарювання. Розгляд основних принципів і методів організації фінансової діяльності суб'єктів господарювання дає змогу отримати узагальнююче уявлення про фінансові взаємовідносини суб'єктів господарювання, що слугують основою для формування фінансових результатів їхньої діяльності.

Четвертий розділ "Страховання" включає два параграфи, які охоплюють висвітлення організації страхування та характеристику страхових потоків і складових страхового ринку. Узагальнюючий підхід до висвітлення страхування як складової фінансів дає змогу читачеві отримати загальне уявлення про сутність страхування та напрями страхових потоків.

П'ятий розділ "Державні фінанси" охоплює характеристику стрижневої основи фінансової системи — державних фінансів. Автор правомірно трактує основну проблему структурної побудови системи державних фінансів як проблему встановлення оптимального співвідношення між її рівнями і ланками. Дослідження складових державних фінансів через призму практичних аспектів побудови бюджетної та податкової системи, а також загальнодержавних фондів і державного кредиту дає змогу отримати уявлення про державні фінанси як про основу економічного благополуччя держави і народу.

Шостий розділ "Міжнародні фінанси" охоплює параграфи, в яких висвітлюються організаційні та інституційні аспекти міжнародних фінансових потоків. Розгляд у цьому розділі грошових потоків у сфері міжнародних фінансів, міжнародних розрахунків і валютного регулювання ціноутворення на валютному ринку та фінансів міжнародних організацій дає можливість дістати повне уявлення про глобалізацію категорії "фінанси" в системі світогосподарських зв'язків.

Сьомий розділ "Фінансовий ринок" присвячений характеристиці складових елементів і грошових потоків фінансового ринку. У цьому розділі досить доречним є аналіз кредитної системи як основи ринку грошей. Адже гроші виступають матеріальною основою фінансів. Дослідження ринку цінних паперів є важливим моментом у формуванні загальнотеоретичного світогляду майбутніх фінансистів, яким жити і працювати в умовах ринкової економіки.

За формою навчальний посібник, що рецензується, є стислим викладом загальних основ фінансової теорії. На жаль, він не містить фундаментального змісту постановки наукових проблем, глибокого наукового апарату характеристики сучасних напрямів і течій фінансової науки в їх еволюційному розвитку, економіко-математичного моделювання фінансово-економічних ситуацій. Однак загалом рецензовану роботу можна оцінити як таку, що задовольняє нормативні вимоги і програму відповідної навчальної дисципліни і є корисною як для студентів і магістрів вищих навчальних закладів економічного профілю, так і для викладачів і науковців, які зацікавлені у поглибленні знань щодо загальної теорії фінансів.